

INTERPELLATION TILL STATSRÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2026-06-18
Besvaras senast
2026-08-11

Till justitieminister Gunnar Strömmer (M)

2025/26:571 Rättssäkerheten inom rättsväsendet

I en rättsstat är det av stor vikt att förebygga all form av rättsosäkerhet inom rättsväsendet. Rättsosäkerhet kan leda till allvarliga skador såväl för den som blir drabbad som för den allmänna tilltron till rättsväsendet. Mycket allvarligt är det också om sådan rättsosäkerhet riskerar att leda till att de som är rättsväsendets företrädare tillåts stå över de lagar som gäller för övriga medborgare och företag eller att de tillåts agera på ett sätt som inte är förenligt med den allmänna rättsuppfattningen i samhället. Jäv är en omständighet som kan rubba förtroendet vad gäller opartiskhet hos den som ska handlägga ett ärende. Jävsreglerna, som hör till de mest centrala reglerna i förvaltningslagen, har tillkommit för att garantera ett objektiva och opartiska handlande från förvaltningsmyndigheternas sida.

I grundlagen (1 kap. 9§ regeringsformen) finns samma objektivitetsprincip uttryckt på följande sätt:

Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saktlighet och opartiskhet.

Utifrån grundlagens och förvaltningslagens objektivitetsprincip och de jävsgrunder som anges i förvaltningslagen kan det inte anses vara ett opartiskt och rättssäkert förfarande att låta enbart jurister, utan insyn och medverkan av nämndemän eller andra icke-jurister, få granska och döma jurister/yrkeskollegor med vilka de dömande kan ha personliga och yrkesmässiga relationer samt allmänna gemensamma yrkesintressen, vilka även kan inkludera otillbörliga sådana och som de för egen eller yrkeskollegors räkning på ett partiskt och felaktigt sätt kan önska skydda och det därmed föreligger risk för förtroendebrott, det vill säga en form av mutbrott.

Men förfarandet att låta jurister utan medverkan av icke-jurister få granska och döma jurister tillåts ske i följande fall:

1. I tvistemål i allmänna domstolar där ena parten i målet utgörs av jurister och därtill centrala frågor i målet kan utgöras av för jurister allmänna gemensamma yrkesintressen.
2. Hos Särskilda åklagarkammaren företrädd av riksåklagaren som granskar till dem anmälda domares/juristers eventuella brott vid

- tjänsteutövning i allmänna domstolar.
3. Hos Sveriges advokatsamfund (Advokatsamfundet) som granskar och dömer till dem anmälda advokater för att ha begått brott mot god advokatetik/-sed. En av regeringen utsedd person medverkar då beslut fattas i Advokatsamfundets disciplinnämnd, men denne invänder inte mot de beslut som advokaterna i massiv majoritet fattar. Invändningar har inte ens gjorts mot vissa beslut som varit så uppenbart partiska och felaktiga att media uppmärksammat dem vilket lett till att Högsta domstolen senare har ändrat dem.
 4. Hos Justitiekanslern, som bland annat har till uppgift att utöva tillsyn över Advokatsamfundets egentillsyn i disciplinfrågor.

I en skriftlig fråga (2025/26:503) av den 6 februari 2026 frågade jag justitieminister Gunnar Strömmer om han gjort någon analys av rättssäkerheten i mål och ärenden inom de delar av rättsväsendet som här nämnts och där enbart jurister tillåts granska och döma i mål och ärenden där ena parten utgörs av jurister och vad i så fall resultatet är av en sådan analys.

I sitt svar av den 18 februari 2026 angav inte ministern att någon sådan analys hade gjorts. I stället hänvisade han till att det följer av grundlag att myndigheter och domstolar ska beakta allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet. Vidare hänvisade han till att myndigheter och domstolar också har att följa de bestämmelser om jäv som finns i bland annat förvaltningslagen och rättegångsbalken och att det för advokater finns jävsregler i Advokatsamfundets stadgar samt att dessa även gäller i mål och ärenden där domare, advokater eller jurister prövar frågor som rör andra jurister. Vidare hänvisar ministern i sitt svar till att Riksdagens Ombudsmän, JO, har till uppgift att utöva tillsyn över offentlig verksamhet och granska bland annat myndigheter och domstolar samt att advokater står under tillsyn av Advokatsamfundet och Justitiekanslern.

Grundläggande för att skapa bästa möjliga rättssäkerhet inom rättsväsendet är naturligtvis att det där finns rättsliga förfaranden som skapar optimala förutsättningar att förebygga risk för partiskhet, jäv och korrruption. Det går då inte att i allmänna ordalag hänvisa till att myndigheter och domstolar utifrån grundlagen, förvaltningslagen och rättegångsbalken har att iaktta allas likhet inför lagen, iaktta saklighet och opartiskhet samt följa de regler som finns om jäv och med en from förhoppning utgå från att så sker i rättsliga sammanhang där enbart jurister utan insyn och medverkan av icke-jurister tillåts medverka och döma i mål och ärenden där ena parten utgörs av jurister.

Den relevanta frågan man i stället behöver ställa sig är om det i vissa rättsliga förfaranden finns en inbyggd och uppenbar risk för jäv, partiskhet och korruption som gör att det förfarandet är olämpligt och ej förenligt med det grundlagen, förvaltningslagen och rättegångsbalken stipulerar och ger uttryck för och därmed inte ska tillåtas. Förfarandet att låta enbart jurister, utan medverkan och insyn av nämndemän eller andra icke-jurister, få granska och döma i mål och ärenden där ena parten utgörs av jurister, det vill säga yrkeskollegor med vilka de dömande kan ha personliga och yrkesmässiga relationer och allmänna gemensamma yrkesintressen, är just ett sådant uppenbart rättsosäkert förfarande som därför inte bör tillåtas.

Vidare hänvisar ministern till att det finns kontrollorgan som utövar tillsyn över rättsväsendet men även i dessa fall är det jurister som kontrollerar hur jurist-/yrkeskollegor har agerat, det vill säga det finns en uppenbar risk för partiskhet. I vissa fall säger också myndigheten som utövar tillsynen att den saknar resurser för en mer omfattande kontroll, så även där brister det. Men även om det hade funnits en mer opartisk och rättssäker tillsyn med bättre resurser förändrar inte det behovet av att skapa rättsliga system och förfaranden som i absolut möjligaste mån redan från början motverkar partiskhet, jäv och korruption med påföljande felaktiga domar som den drabbade motparten till dessa jurister inte kan få prövade av andra än jurister och som många av de drabbade inte heller har råd att få prövade vilket om så sker också kan ta mycket lång tid med påföljande ekonomiska och mänskliga skador.

Jag vill passa på att inför interpellationsdebatten ge följande kommentarer till hur rättsosäkerheten ser ut inom de fyra delar av rättsväsendet som här omnämns samt vilken tillsyn som finns av besluten hos dem:

- Allmänna domstolar: I civilrättsliga mål i allmänna domstolar där ena parten utgörs av jurister tillåts bara jurister och inga nämndemän eller andra icke-jurister medverka och döma i målen, inte ens i de mål där centrala frågor i målen utgörs av för jurister viktiga allmänna gemensamma yrkesintressen och som i vissa fall kan anses vara otillbörliga och i strid mot lagen. För den som har möjlighet och råd kan domstolarnas, det vill säga juristernas, domar överklagas upp till Högsta domstolen, men även där dömer enbart jurister, och de kan utan saklig motivering avslå en prövningsansökan och därmed vinner domen slutgiltigt laga kraft. Då det gäller en eventuell specifik jävssituation mellan en eller flera jurister i domstolen och den part i målet som utgörs

av jurister finns inga icke-jurister närvarande som kan uppmärksamma och påverka en sådan situation och därmed föreligger risken för att ett specifikt jäv inte uppmärksammas. Emellertid föreligger, med eller utan ett sådant specifikt jäv, en allmän jävssituation mellan juristerna som är satta att döma i målet och den part i målet som utgörs av jurister. Justitieministern hänvisar till att JO har till uppgift att utöva tillsyn över myndigheter och domstolar, men JO kan inte ändra en dom eller ett beslut och är alltså inte någon instans som en förfördelad part kan vända sig till för att få en dom prövad/ändrad. För att skapa insyn och rättssäkerhet i dessa mål behöver också nämndemän eller andra icke-jurister medverka och döma i dem.

- Särskilda åklagarkammaren: Om någon anser att domare/jurister begått brott vid tjänsteutövning i allmänna domstolar, exempelvis för att ha meddelat en dom som är oförenlig med lagen, medvetet bortsett från avgörande bevis, agerat korrupt etcetera, kan dessa domare anmälas till Särskilda åklagarkammaren företrädd av riksåklagaren. På Särskilda åklagarkammarens hemsida går att läsa om den mycket stora vikt de säger sig ge dessa anmälda brott, vilket bland annat föranleder att det är riksåklagaren själv som är förundersökningsledare i dem. Men likväl tillåts i praktiken en enskild jurist på myndigheten, exempelvis en biträdande tillsynschef, helt själv utan insyn och medverkan av vare sig riksåklagaren, andra jurister på myndigheten eller icke-jurister få avgöra om målet ska avskrivas eller föranleda att en förundersökning inleds, och i det fall ingen förundersökning ska inledas ges ingen saklig motivering till det. Förfarandet är uppenbart rättsosäkert och inte alls i paritet med den stora vikt Särskilda åklagarkammaren säger sig ge dessa anmälda brott. Om anmälan ändå föranleder att en förundersökning inleds är det riksåklagaren som är förundersökningsledare, men hur lämplig vederbörande är för det uppdraget är höljt i dunkel eftersom ingen icke-jurist har insyn i det. Det finns exempel på anmälda domare/jurister som i allmänna domstolar varit arbetskollegor med riksåklagaren – ja, de har till och med varit arbetskollegor då de anmälda brotten begicks – och frågan som då infinner sig är hur lämplig riksåklagaren är att vara förundersökningsledare rörande dessa anmälningar och i vilken utsträckning de då befinner sig vara ”lämpliga” att avskrivas av en underordnad jurist på myndigheten. Även hos Särskilda åklagarkammaren är det alltså endast jurister som tillåts granska och döma anmälda domare/jurister med vilka de dömande kan ha personliga och yrkesmässiga relationer samt allmänna gemensamma

yrkesintressen, och därtill tillåts det ske på det bristfälliga sätt som omnämnts. Förfarandet i denna för rättsväsendets trovärdighet mycket viktiga fråga är i alla avseenden uppenbart rättsosäkert och behöver förändras så att även icke-jurister medverkar och beslutar i dessa ärenden.

- Sveriges advokatsamfund: Sveriges advokatsamfund (Advokatsamfundet) är en intresseorganisation för landets advokater och har till uppgift att tillvarata och skydda deras intressen. Trots detta tillåts advokaterna i Advokatsamfundet utöva egentillsyn av anmälda advokatkollegors brott mot god advokatetik/-sed. Dessa brott, som även kan vara mycket allvarliga, kan också utgöra ageranden som Advokatsamfundet önskar skydda då det gynnar advokaternas yrkesintressen och inkomstmöjligheter, och av den anledningen kan de välja att felaktigt fria advokaterna. Därtill finns det naturligtvis personliga och yrkesmässiga relationer mellan de dömande advokaterna och deras anmälda advokatkollegor som kan resultera i partiska och felaktiga beslut. Som exempel på detta kan tas att en tidigare ordförande för Advokatsamfundet anmäldes för att ha begått mycket grova brott mot god advokatetik/-sed och för vilka det presenterades ovedersägliga bevis, men Advokatsamfundet valde att bortse från dessa bevis. Man vägrade att ens kommentera dem, och valde i stället att fria sin tidigare ordförande. Hur intresserat Advokatsamfundet var av att fälla sin tidigare ordförande för grova brott mot god advokatetik/-sed torde vara uppenbart för envar liksom vad en fällande dom hade betytt för Advokatsamfundets försök att framställa sig själva och sina medlemmar/advokater som rättsväsendets stöttepelare och grindvakter. Det är advokaterna i Advokatsamfundets disciplinnämnd som i massiv majoritet avgör ärendena. Medverkar gör även en av regeringen utsedd person, men denne invänder inte mot Advokatsamfundets beslut – inte ens mot de beslut som senare på grund av sina uppenbara felaktigheter uppmärksammats i media och då föranlett att Justitiekanslern låtit Högsta domstolen (HD) få överpröva dem vilket lett till att de ändrats. Denne av regeringen utsedde person framstår endast som en ja-sägare till Advokatsamfundets beslut och inte någon som skapar opartiskhet och rättssäkerhet i deras beslut. Justitieministern hänvisar till att advokater står under tillsyn av Advokatsamfundet, men det är ju just det som är problemet då deras egentillsyn i disciplinärenden av nämnda skäl endast kan betecknas som partisk och rättsosäker. Vidare hänvisar ministern till att advokater också står under tillsyn av Justitiekanslern, men som framgår nedan har även rättssäkerheten hos

dem stora brister. För att skapa rättssäkerhet i dessa disciplinärenden behöver en ny ordning skapas där ärendena avgörs av en majoritet som inte utgörs av advokater och där majoriteten helt eller till väsentlig del utgörs av icke-jurister. Hanteringen av dessa ärenden kan eventuellt fortsätta att ske inom ramen för Advokatsamfundets verksamhet, men företrädesvis överförs till en annan myndighet. För att uppnå större rättssäkerhet i dessa disciplinärenden har man i flera europeiska länder, bland annat i Norge, valt att överföra dem till en från advokatsamfundet fristående myndighet där advokater är i minoritet då beslut fattas.

- Justitiekanslern (JK): JK har bland annat till uppgift att utöva tillsyn över Advokatsamfundets beslut i disciplinärenden. Hos JK är det endast jurister som tillåts granska Advokatsamfundets beslut och om de finner dem felaktiga besluta om att låta HD få överpröva dem. Detta sker dock mycket sällan och då främst rörande beslut som varit så uppenbart felaktiga att media uppmärksammat dem och därigenom fått JK att agera, det vill säga det är inte JK:s egen rutinmässiga tillsyn som föranlett att så sker. Utöver det faktum att det endast är jurister hos JK och deras benägenhet att slå ned på beslut fattade av jurister i Advokatsamfundet som påverkar att så få ärenden går till överprövning hos HD kan också konstateras att JK själva säger att deras resurser är så begränsade att de inte har möjlighet att utföra någon mer omfattande tillsyn utan måste begränsa den till att innefatta de ärenden som kan vara av principiell betydelse. Därtill har JK mycket snäva tidsramar inom vilka de måste fatta beslut om huruvida ett visst ärende ska gå till överprövning hos HD vilket ytterligare försvårar att så sker. En klient som anmält sin advokat till Advokatsamfundet och fått ett beslut i ärendet som denne finner uppenbart partiskt och felaktigt kan inte själv överklaga beslutet till JK utan måste förlita sig på att JK själva i sin rutinmässiga tillsyn uppmärksammar beslutet och finner skäl att låta HD överpröva det, men av ovan nämnda skäl sker detta mycket sällan vilket befäster rättsosäkerheten kring beslutet. Då Advokatsamfundet hävdar att deras egentillsyn i disciplinärenden fungerar på ett bra sätt brukar de hänvisa till att JK mycket sällan finner anledning att låta deras beslut bli överprövade av HD. Den verkliga bakgrunden till detta är dock det ovan sagda och det vet givetvis Advokatsamfundet, men som intresseorganisation för landets advokater vill de inte tillstå detta utan väljer att skydda sina egna intressen. För att skapa en mer opartisk och rättssäker tillsyn av Advokatsamfundets beslut i disciplinärenden bör också icke-jurister medverka i JK:s tillsyn. Därtill bör vid behov mer resurser tillskjutas så att deras tillsyn blir tillräckligt omfattande. I

det fall besluten i disciplinärenden fortsättningsvis kommer att fattas av en majoritet som ej utgörs av advokater bör detta dock leda till att fler beslut redan från början blir korrekta och därmed till att JK troligen inte behöver tillföras större resurser.

Jag vill ställa följande fråga till justitieminister Gunnar Strömmer:

Har ministern gjort någon analys av om det är rättssäkert och förenligt med grundlagens och förvaltningslagens objektivitetsprincip och de jävsgrunder som där anges att låta enbart jurister utan insyn och medverkan av icke-jurister ha sådan roll i de ärenden som beskrivs ovan i allmänna domstolar, Särskilda åklagarkammaren, Sveriges advokatsamfund och Justitiekanslern?

.....

Elsa Widding (-)

Överlämnas enligt uppdrag

Linda Utterberg